

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแนวทางในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่นไว้หลายแนวทาง การให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อพึ่งตนเองก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งสหกรณ์ทั้งปวงเป็นกระบวนการบริหารงานอย่างหนึ่งสำหรับส่งเสริมพัฒนาอาชีพ และฐานะความเป็นอยู่ให้แก่คนส่วนใหญ่ของแผ่นดิน จึงเป็นปัจจัยอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ ควรทำความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการอันถูกอันควรที่พึงปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ประเทศชาติก้าวหน้าต่อไปด้วยความเข้มแข็งมั่นคง การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ ได้กระทำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2459 แต่สหกรณ์ก็ยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งในด้านการให้บริการสมาชิกในด้านต่างๆ ได้จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สหกรณ์ที่ผ่านมาพึ่งตนเองไม่ได้ สำหรับสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมากกว่า 15 ปี ก็มีสภาพการณ์ในลักษณะเช่นเดียวกัน และตัวบ่งชี้ที่สำคัญยิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดสภาพการณ์ ดังกล่าว คือ ความรู้ของสมาชิก กิจกรรมของสหกรณ์ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ผลรายได้ของสหกรณ์/สมาชิก ความพึงพอใจของสมาชิก และหลักปฏิบัติทางสหกรณ์กองทุนสวนยาง จึงมีความจำเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องควรตระหนักในการพัฒนาบุคคลในสหกรณ์ให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในฐานะเจ้าของและผู้ใช้บริการและผู้ควบคุมดูแล การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ 2) เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ 3) เพื่อประเมินและปรับปรุง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เหมาะสมตามสภาพปัญหา โดยดำเนินการวิจัยตามวิธีการและขั้นตอนตามลำดับดังนี้

ปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์

ปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสำรวจข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Interview (FGI)) 2 ครั้ง ได้กำหนดประเด็น

ที่ใช้ในการสนทนากลุ่มตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านไทรห้อง จำกัด ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ จำนวน 7 คน สมาชิก จำนวน 21 คน และฝ่ายจัดการ จำนวน 2 คน รวม จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีบริบทที่เหมือนๆ กัน จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามแบบของครอนบาช (Cronbach) ซึ่งจากการทดสอบแบบสัมภาษณ์พบว่ามีความเชื่อมั่น (Alpha) เท่ากับ 0.92 หลังจากนั้นได้นำไปปฏิบัติจริงกับบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านทุ่งคา จำกัด ตำบลกรูด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ 9 คน สมาชิก 18 คน และฝ่ายจัดการ 3 คน รวม 30 คน ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ครั้งที่ 1 และกับบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านท่าเพื่อ จำกัด ตำบลกรูด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ 9 คน สมาชิก 17 คน และฝ่ายจัดการ 4 คน รวม 30 คน ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ครั้งที่ 2 ซึ่งสรุปผลการศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีได้หลายด้านแต่ปรากฏผลการวิจัย สรุปได้ 4 ด้านคือ

1. ด้านการมีส่วนร่วมคิด

ด้านการมีส่วนร่วมคิด เนื่องจากปัญหาความรู้ของบุคคลในสหกรณ์ จึงไม่มีส่วนร่วมคิด ในกิจกรรมของสหกรณ์ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมคิด ตลอดจนเจตคติที่ดี ต่อบทบาทหน้าที่ตามหลักการสหกรณ์ ส่งผลให้ไม่มีส่วนร่วมซักถามถึงสภาพปัญหา และสาเหตุปัญหาของสหกรณ์การไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา หรือแผนพัฒนาสหกรณ์ ประกอบกับสหกรณ์ไม่มีข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ให้บุคคลในสหกรณ์ทราบ

2. ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน

ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน บุคคลในสหกรณ์ส่วนใหญ่มีปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้ และทักษะในการวางแผน ซึ่งการวางแผนเป็นขั้นตอนที่ต้องร่วมกันคิดกันวางแผนในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสหกรณ์ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา กำหนดกิจกรรมหรือโครงการ กำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ทั้งด้านกำลังคน เงิน และวัสดุอุปกรณ์การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา ร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

3. ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติ

ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติ มีปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนที่จำเป็นต้องมีการระดมความคิดตั้งแต่พิจารณาถึงสภาพปัญหาทั้งอดีต ปัจจุบัน สิ่งที่จะเป็นในอนาคต

รวมทั้งแนวทางการแก้ปัญหา และการระบุกิจกรรมก่อนมาจัดทำแผน เมื่อทุกคนมีโอกาสในการร่วมปฏิบัติทำแผน เขาก็จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการพัฒนาสหกรณ์ ส่งผลต่อการพัฒนาบุคคลในสหกรณ์ในภาพรวม

4. ด้านการมีส่วนร่วมประเมิน

ด้านการมีส่วนร่วมประเมิน ปัญหาการมีส่วนร่วมประเมินนั้น เนื่องจากความไม่เข้าใจ เรื่องการติดตามประเมิน ซึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น กระบวนการของการมีส่วนร่วมในการประเมินนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็นชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในสหกรณ์ได้ ในส่วนของระยะเวลาที่จะทำความเข้าใจนั้น ต้องมีการให้ความรู้ได้โดยมีโอกาสคิดเอง ทำเอง ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยรวม

ผลการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Interview (FGI)) 2 ครั้ง สามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า สภาพการณ์การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการมีส่วนร่วมคิด ปัญหาการมีส่วนร่วมวางแผน ปัญหาการมีส่วนร่วมปฏิบัติ และปัญหาการมีส่วนร่วมประเมิน ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุทำให้เกิดสภาพการณ์ดังกล่าว คือ ความรู้ของสมาชิก กิจกรรมของสหกรณ์ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ผลรายได้ของสหกรณ์/สมาชิก ความพึงพอใจของสมาชิก และหลักปฏิบัติทางสหกรณ์ กองทุนสวนยางขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ตามหลักสหกรณ์ ด้วยสภาพการณ์ปัญหาการมีส่วนร่วมที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานีต่อไป

การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม

การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ 2 ของการพัฒนาโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการออกเป็น 3 ตอนย่อยๆ คือ

1. สร้างโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Interview (FGI)) 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 เพื่อกำหนดประเด็น และให้เสนอชื่อสหกรณ์ตัวแทน จำนวน 1 สหกรณ์ เพื่อเป็นตัวแทนร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Groups Interview (FGI)) ในครั้งที่ 2 มากำหนดเป็นข้อมูล

พื้นฐานในการสร้างโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม การดำเนินการในขั้นตอนนี้เพื่อเป็นการพัฒนา โครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาเป้าที่ได้จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1

2. การตรวจสอบโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมเป็นการประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ที่พัฒนาขึ้น ก่อนนำไปปฏิบัติการพัฒนากระบวนการปฏิบัติ ตามแผน โดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน โดยผู้เชี่ยวชาญ ในจำนวน 12 คน ประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมการดำเนินการในขั้นนี้ใช้วิธีการ คัดเลือกโดยจัดแบ่งคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญออก 6 ลักษณะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่มาจาก นักวิชาการสหกรณ์ คัดเลือกจากผู้สอนวิชาการสหกรณ์ในมหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กระบวนการ AIC. จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิง ปฏิบัติการมีส่วนร่วม จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาทางสังคมศาสตร์และการศึกษาเพื่อการ พัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการให้คำปรึกษา จำนวน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านการดำเนินการ โดยใช้กระบวนการ AIC. และกำกับดูแลสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุ ราษฏร์ธานี จำนวน 3 คน การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวอาศัยผลงานที่ปรากฏจนเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไป และภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวโดยตรง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 12 คน ไม่มีโอกาสพบและทราบว่าผู้เชี่ยวชาญอื่นเป็นใคร ตลอดจนไม่ทราบผลการประเมิน ของผู้เชี่ยวชาญอื่น

3. การปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำ คำตอบที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ โดยการนำผลประเมินค่าของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเด็นมาพิจารณา กับเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ และนำข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ และตลอดจนรายละเอียดใน โครงสร้าง แผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมมาแก้ไข ปรับปรุง เมื่อได้มีการปรับปรุงแก้ไขในขั้นตอนต่างๆ แล้ว ได้นำไปทดลองใช้ (Try Out) โดยการนำไปปฏิบัติจริงในการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน โดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน กับบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยาง บ้านไทรห้อง จำกัด ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ จำนวน 9 คน สมาชิก จำนวน 18 คน และฝ่ายจัดการ จำนวน 3 คน รวม จำนวน 30 คน ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่าง แต่มีบริบทที่เหมือนกัน ซึ่งจะได้โครงสร้างแผนปฏิบัติการ มีส่วนร่วมที่จะนำไปใช้ทดลองหาประสิทธิภาพของโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม โดยใช้ กระบวนการ AIC. ต่อไป

การประเมินและปรับปรุงการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วม

การประเมิน

การพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน และก่อนที่จะปฏิบัติการพัฒนาระบบการปฏิบัติตามแผน มีการทดสอบก่อนปฏิบัติการ (Pre-test) เพื่อทดสอบความรู้ เรื่องการสหกรณ์ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติและการมีส่วนร่วมประเมิน พร้อมทั้งทดสอบเจตคติ และทักษะของบุคคลในสหกรณ์ที่มีต่อการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ ตามบทบาทหน้าที่ตามหลักการสหกรณ์ หลังจากนั้นจึงดำเนินการโดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการสร้างควมซาบซึ้งคุณค่า (Appreciation : A) 2) ขั้นการสร้างปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลระหว่างกัน (Influence : I) และ 3) ขั้นการควบคุมไปสู่การกระทำ (Control : C) สถานที่ใช้ในการวิจัยคือ สหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านท่าเพื่อง จำกัด ตำบลกรูด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ จำนวน 9 คน สมาชิก จำนวน 17 คน และฝ่ายจัดการ จำนวน 4 คน รวม จำนวน 30 คน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสรุปผลการประชุมตามขั้นตอนต่างๆ ตามกระบวนการ AIC. และโดยการวัดผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ ได้แก่ การทดสอบความรู้ การทดสอบทักษะ การทดสอบเจตคติ การประเมินกิจกรรม กระบวนการทดสอบเครื่องมือ โดยการหาความตรง (Validity) ของเนื้อหา (Content Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเก็บรวบรวมข้อมูลโดย วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย มีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์เชิงบรรยายเนื้อหา (Content Analysis)

2. ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อจำแนกความแตกต่างของระดับความรู้ ทั้งก่อนและหลังการพัฒนาระบบการปฏิบัติตามแผน

3. ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) เพื่อหาความแตกต่างคะแนน ประเมินผลก่อนและหลังการพัฒนาระบบการปฏิบัติตามแผน โดยใช้กระบวนการ AIC.

4. สถิติ t-test ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เพื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนผลการเรียนรู้ ก่อนและหลังการพัฒนาระบบการปฏิบัติตาม ซึ่งสรุปผลการวิจัยมีดังนี้

4.1 ผลการทดสอบความรู้เรื่อง การสหกรณ์ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ การมีส่วนร่วมประเมิน

จากผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยของความรู้เรื่อง การสหกรณ์ การมีส่วนร่วมร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ การมีส่วนร่วมประเมิน หลังการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีมากกว่าก่อนการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั้น หมายถึง การแสดงให้เห็นว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ผ่านการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนมี โอกาสให้บุคคลในสหกรณ์เข้ามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การระดมความคิดเห็นในการพัฒนาและวางแผน หาแนวทางแก้ไขปัญหาในเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและร่วมประเมิน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จำเป็นต้องคำนึงถึงการปฏิบัติร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจ การเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตร สมาชิกกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้เกิดความคิดอย่างหลากหลายและตรงกับความต้องการนำไปสู่การตัดสินใจ และได้แนวทางแก้ไขปัญหาคือต่อไป

4.2 ผลการประเมิน เจตคติที่ดีในการทำงานแบบมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ตามหลักการสหกรณ์

จากผลการทดสอบสรุปได้ว่าค่าเฉลี่ยเจตคติของบุคคลในสหกรณ์ก่อนและหลังปฏิบัติการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายถึงหรือแสดงให้เห็นว่าสมาชิกที่ผ่านการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน และไม่ผ่านการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีเจตคติที่ดีในเรื่องบทบาทหน้าที่ต่อการดำเนินงานสหกรณ์ตามหลักการสหกรณ์ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากก่อนเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน บุคคลในสหกรณ์เจตคติที่ดีกับสหกรณ์อยู่ก่อนแล้ว

4.3 ผลการทดสอบ ทักษะ เรื่องการมีส่วนร่วมคิด และทักษะการมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาสหกรณ์

จากผลการประเมินสรุปผลได้ว่า ค่าเฉลี่ยทักษะเรื่อง การมีส่วนร่วมคิดและทักษะการมีส่วนร่วมวางแผน ก่อนและหลังการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าบุคคลในสหกรณ์ที่รับการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีทักษะการมีส่วนร่วมคิดและทักษะการมีส่วนร่วมวางแผน มากกว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ไม่ได้รับการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน อันเนื่องมาจากการได้รับการฝึกฝนเป็นการเรียนรู้โดยการกระทำ

4.4 ผลจากผู้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนเป็นผู้ประเมิน

จากผลการประเมินปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ทุกคนเห็นประโยชน์และมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ในการดำเนินงาน

ของสหกรณ์ โดยกระบวนการและเนื้อหาตรงกับความต้องการ และสามารถนำไปใช้ได้ ส่วนใหญ่
แสดงความคิดเห็นว่าสามารถเร่งเร้าความสนใจ ทำให้มีความเข้าใจ และมีความเป็นกันเองต่อ
ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนดีในทุกขั้นตอน ส่วนระยะเวลาแต่ละขั้นตอนก็มี
ความคิดเห็นว่าเหมาะสมดี

4.5 ความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน

จากผลการประเมินปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน
ทุกคนมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ทำให้เข้าใจหลักการ อุดมการณ์และวิธีการสหกรณ์มากขึ้น และทำ
ให้อินอนาคตมีกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสหกรณ์มากขึ้น เช่นกัน เป็นการสะท้อน
ให้เห็นประโยชน์และความสนใจในการดำเนินงานสหกรณ์

4.6 การประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน โดยวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) เป็นผู้สังเกต

จากผลการประเมินปรากฏว่าวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) มีความคิดเห็น
ว่าผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนมีพฤติกรรมในระดับดี จะมีปัญหาอยู่บ้างสำหรับ
บางคนในเรื่องการตรงต่อเวลา จึงทำให้ต้องเลื่อนกำหนดไปจากเดิมบ้าง แต่เป็นเรื่องธรรมดาและ
เป็นสิ่งปกติในวัฒนธรรมและสังคมไทย จึงอาจกล่าวได้ว่าแต่ละคนมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันนัก
และมีการแสดงออกอย่างดีและบรรลุผลสมความมุ่งหมายของการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการ
ปฏิบัติตามแผนเป็นอย่างดี

การปรับปรุง

1. การปรับปรุงแบบทดสอบ

ภายหลังการการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน โดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมี
ขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอนแล้ว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรจะได้มีการปรับจำนวนข้อของ
แบบทดสอบลงจาก จำนวน 100 ข้อให้ลดลงเหลือ 50 ข้อ โดยตัดแบบทดสอบที่ผู้เข้าร่วมพัฒนา
กระบวนการปฏิบัติตามแผน ทำถูกต้องมากที่สุดกับทำถูกต้องน้อยที่สุด ออกอย่างละ 25 % แต่ยังคง
ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่อง การสหกรณ์ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วม
ปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมประเมินเหมือนเดิม เพราะแบบทดสอบที่มีจำนวนมากเกินไป จะทำให้
ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ซึ่งมีพื้นฐานการศึกษาอยู่ในระดับดี เกิดความเครียด
และเบื่อหน่ายได้ และต้องใช้เวลาในการทำแบบทดสอบมากเกินไป จึงควรปรับปรุง
แบบทดสอบให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ เวลา และความเป็นจริงของการพัฒนากระบวนการมี
ส่วนร่วม การปรับปรุงดังกล่าวจะส่งผลถึงการปรับปรุงโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมด้วย

2. โดยวิทยากรกระบวนการ (Facilitator)

จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่า โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในกรณีวิจัยมีประสิทธิภาพในด้านพัฒนาความรู้ เจตคติที่ดีของกลุ่มตัวอย่างและทักษะ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ แม้ว่าจะมีข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค การใช้โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ บ้าง วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ให้ข้อเสนอแนะและแก้ไขปรับปรุงการนำโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมหลังจากการปฏิบัติการตามบวนการ AIC. มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ตามโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม มีการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวสูงกว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ไม่ได้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เป็นเพราะการศึกษากับการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ทำให้เกิดปัญญา การศึกษาคือธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก การฝึกคือการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา หรือที่เรียกว่าการศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่ต้องการศึกษา มนุษย์ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกหัด และพัฒนาขึ้นทั้งนั้น และจากที่กล่าวว่าการบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งต้องพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือกิจกรรมที่ดำเนินอยู่เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาและสอดคล้องกับแบบแผนการพัฒนาสหกรณ์ จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดพลวัตของการเรียนรู้ เมื่อได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นวิเคราะห์ปัญหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแล้วสมาชิกที่นำกลับไปลงมือปฏิบัติแล้วกลับมาทบทวนวิเคราะห์ในการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ในสิ่งหนึ่ง เพื่อนำไปเรียนรู้อีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ อีกสิ่งหนึ่ง เป็นพลวัตของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตนั่นเอง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ 2) เพื่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ และ 3) เพื่อประเมินและปรับปรุงการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัญหาการมีส่วนร่วม

การศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ผลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Interview (FGI)) 2 ครั้ง จากการมีส่วนร่วมมีปัญหามาตรฐานรูปได้เป็น 4 ด้าน ซึ่งจากผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายผลมีดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมคิด ผลงานวิจัยของ (สุดา เนตรสว่าง, 2549) พบว่าการร่วมคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมวางแผน มิใช่จากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่มาจากบนพื้นฐานความศรัทธาที่ว่าทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมสหกรณ์ คือ การดำเนินการที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ จึงเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการทำงานเพื่อส่วนรวม สร้างจิตสำนึกที่ต้องร่วมกันทำเพื่อสหกรณ์ และสอดคล้องกับ (บุญมี จันทร์วงศ์, 2543) ได้กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วมสหกรณ์ คือ การดำเนินการที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ จึงเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการทำงานเพื่อส่วนรวม สร้างจิตสำนึกที่ต้องร่วมกันทำเพื่อสหกรณ์ คือ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันตัดสินใจทุกครั้ง ที่มีการประชุม ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ ร่วมกันรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์
2. ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน จากผลงานวิจัยของ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2541) พบว่าควรจำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน และสอดคล้องกับ (Kaye and Ian, 2000) กล่าวว่าผู้ร่วมกิจกรรมที่สนใจของแต่ละคนในกลุ่มจะถูกหลอมรวมมาให้เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งกลุ่มและสมาชิกแต่ละคนมีสิทธิที่จะร่วมกันวางแผนและนำไปปฏิบัติการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ การมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผน
3. ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติ จากผลงานวิจัยของ (วิศาล ศรีมหาวโร, 2543) พบว่าความต้องการมีส่วนร่วมมากมีอยู่ 2 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ ปัญหาด้านการร่วมปฏิบัติ (ทำแผน) เพราะการมีส่วนร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และสอดคล้องกับ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมปฏิบัติเป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การขาดการมีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการ เนื่องจากไม่มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นถึงสภาพปัญหา รวมทั้งแนวทางการแก้ปัญหา เมื่อไม่มีโอกาสในการร่วม

ปฏิบัติจัดทำโครงการ เขาก็จะไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันนำไปสู่การไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ และสอดคล้องกับ (กันตพัฒน์ เขียมผึ้ง, 2542) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาในกิจกรรมต่างๆ โดยการร่วมประชุม การออกความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคน ทั้งนี้ เพื่อให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม

4. ด้านการมีส่วนร่วมประเมิน (Shadid & others, 1992) กล่าวว่า กระบวนการของการมีส่วนร่วม ในการประเมินผล สิ่งสำคัญ ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ชญญา อภิบาลกุล, 2545) พบว่าการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม (Group action) อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขา การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะรู้ดีว่าตนเองกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะแก้ปัญหายังไร ถ้าให้โอกาสเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมการพัฒนา ย่อมช่วยให้โครงการต่างๆ สนองความต้องการที่แท้จริงได้ดีกว่า ซึ่งการร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้เกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบ สามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้และสอดคล้องกับ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548) ได้กล่าวถึงวิธีการแบ่งระดับการร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบ สามารถมาคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ได้

จากปัญหาการมีส่วนร่วมในการดำเนินของบุคคลในสหกรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหา ตามแนวคิดของ (เคิร์ทเลอวิน, อ้างถึงใน Smith, 2001) นักจิตวิทยาทางสังคมที่ให้ความคิดไว้ว่า การที่จะแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะบุคคล สังคมหรือชุมชน/ท้องถิ่นใดก็ตาม หรือต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใดก็ตาม เพื่อจะแก้ไขปัญหา นั้นให้ได้ จำเป็นต้องเข้าใจใน 3 มิติ คือ มิติทางด้านบริบทที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ มิติทางด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่อยู่รอบข้าง อาทิ เช่น สังคมเพื่อน สังคมครอบครัว ญาติ เป็นต้น และมิติทางด้านจิตวิทยา ที่เกี่ยวกับความต้องการและแรงบันดาลใจของบุคคลผู้นั้นไปพร้อมๆ กัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหา นั้นได้ เพราะทุกอย่างต้องมองเป็นภาพรวมถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกันและกัน ดังนั้นในการศึกษารุ่นนี้จึงเชื่อว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์เข้ามาร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมลงมือปฏิบัติและร่วมประเมินในทุกขั้นตอนของการพัฒนา โดยจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหา ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์จะเกิดขึ้นได้นั้น ในกระบวนการพัฒนาจะต้องอาศัยเทคนิควิธีการ ในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มด้วย

การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม

การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ

1. การสร้างโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ (Brown, 1988) ที่เขียนไว้ว่า เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคน/กลุ่ม/สังคมหรือชุมชนใดๆ ก็จำเป็นต้องอาศัยพลังขับเคลื่อนของกลุ่ม (Group Dynamic) ซึ่งต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ 2 ประการ อันเป็นกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่การปฏิบัติทฤษฎีสถาน คือ การมีแรงบันดาลใจร่วม (Interdependence of Fate) และการมีบทบาทที่อาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Task Interdependence) แรงบันดาลใจร่วมที่สมาชิกกลุ่มมีเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่พลังการรวมตัวของกลุ่ม เพราะแรงบันดาลใจที่ออกมาคที่มีเหมือนกัน อนาคตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับอนาคตของกลุ่ม ปัจจัยที่สำคัญยิ่งกว่าคือการมีบทบาทที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่จะนำไปสู่แรงบันดาลใจร่วมของกลุ่มสมาชิก ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ตามบทบาทของสมาชิกแต่ละคน หากเป็นเช่นนี้พลังที่ทรงอำนาจก็จะเกิดขึ้น สมาชิกอาจจะมีสถานภาพที่แตกต่างกัน แต่ถ้าพวกเขามีวัตถุประสงค์เป้าหมายเดียวกัน ก็จะสามารรถนำพวกเขากระทำการกรรมร่วมกันจนกว่าจะบรรลุความสำเร็จอันเป็นแรงบันดาลใจร่วมนั้น อีกทั้งสอดคล้องกับ (Homans, 1950) ที่เห็นว่าปัจจัยที่ทำให้คนมารวมกลุ่มกันนั้นมี 3 ประการ คือมีกิจกรรมต่างๆ (Activities) มีปฏิริยาโต้ตอบโต้ระหว่างกัน (Interaction) และมีความรู้สึกในใจร่วมกัน ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยตรง กล่าวคือ หากบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันมากเท่าใด บุคคลเหล่านั้นจะมีปฏิริยาซึ่งกันและกัน และมีความรู้สึกร่วมกันมากขึ้นเพียงนั้น หากปฏิริยาระหว่างกันมีมากเพียงใดก็จะมีกิจกรรมหรือความรู้สึกร่วมเพียงนั้น และหากบุคคลมีความรู้สึกร่วมกันมากเพียงใด ก็จะมีการทำกิจกรรมและมีปฏิริยาโต้ตอบต่อกันมากขึ้นเพียงนั้นเช่นกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Deutch, 1995) ที่ได้ศึกษาเรื่องทฤษฎีของการช่วยเหลือร่วมมือกันและการแข่งขันพบว่าภายใต้เงื่อนไขของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) สมาชิกภายในกลุ่มจะมีการร่วมมือกันมากกว่า มีความก้าวร้าวหรือแรงต่อต้านน้อยลง มีความชอบพอกันและกันมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดผลงาน ได้มากกว่า ดังนั้นกระบวนการที่แลกเปลี่ยนกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ผู้มีส่วนร่วมทุกคนในกระบวนการมีความริเริ่ม และรับข่าวสารกันและกัน เป็นการแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง จะช่วยพัฒนาระหว่างผู้ให้และผู้รับได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความตระหนักมากขึ้นในการจัดการศึกษาและทำให้เรียนรู้ตนเองและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้เป็นอย่างดี

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ “การสืบค้นข้อเท็จจริงบนพื้นฐานของชุมชน” (Stringer, 1999) “การวิจัยโดยการกระทำร่วมกัน” หรือ “การวิจัยด้วยการวิพากษ์วิจารณ์”

(Mills, 2000) หรือ “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม” (Kemmis & Mc Taggart, 2000) โดยใช้วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการประเมินผลย้อนกลับ (Reflect) และสอดคล้องกับ (Hopkins, 2004) ว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด ได้แก่ การวิเคราะห์หาความจำเป็น เงื่อนไขที่สำคัญที่สุด และปัญหานั้นๆ ต้องได้รับการแก้ไข และสอดคล้องกับ (อุทัย ดุลยเกษม, 2545) กล่าวว่า การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หรือ PAR นั้น เน้นที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ กระบวนการนี้ชาวบ้านจะเรียนรู้โดยไม่ต้องเขียนขึ้นกับจุดยืนของเรา และช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่คนธรรมดาทั่วไป เพื่อจะได้นำไปต่อรอกับบุคคลอื่นมากขึ้น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (ชญญา อภิบาลกุล, 2545) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม (Group action) อันเป็นผลมาจากความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขา การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าจะได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น เพราะรู้ว่าตนเองกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะทำอย่างไร ถ้าให้โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ช่อมช่วยให้โครงการต่างๆ สนองความต้องการที่แท้จริงได้ดีกว่า

การทำวิจัยแบบ PAR (Kaye and Ian, 2000) กล่าวว่าผู้ร่วมกิจกรรมจะกำหนดหัวเรื่องที่สนใจในการสนทนาและพิจารณาร่วมกันเป็นกลุ่ม หัวข้อเรื่องที่จะสนใจของแต่ละคนในกลุ่ม จะถูกหลอมรวมมาให้เป็นเป้าหมายเดียวกัน และด้วยเป้าหมายเดียวกันนี้เองที่กลุ่มตกลงที่จะให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในโครงการ ซึ่งกลุ่มและสมาชิกแต่ละคนมีสิทธิที่จะร่วมกันวางแผน และนำไปปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใหม่ นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ (Johnson & Johnson, 1995) ได้กล่าวถึงทฤษฎีสนามของเคิร์ท เลวินว่า แรงเสียดทานที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มสมาชิก เป็นแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้เกิดความสำเร็จภายใต้ความคาดหวังที่เป็นเป้าหมายเดียวกัน และสอดคล้องกับ (Kemmis & Wilkinson, 1998) กล่าวว่าผู้จัดการศึกษาจะต้องพิจารณาถึงประเด็นปัญหาที่จำเป็นต่อการค้นคว้าด้วยกระบวนการไตร่ตรองที่ดี โดยอาจจะบันทึกปัญหาที่เกิดขึ้นหรือเขียนเป็นลักษณะคำถามที่ต้องการค้นคว้าหาคำตอบ ผลจากการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การพัฒนาบุคคลในสหกรณ์ ทุกคนมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

2. การตรวจสอบโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม เป็นการประเมินองค์ประกอบภายในของโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความมั่นใจในความเหมาะสมของโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ที่ประกอบด้วยกระบวนการ AIC. 3 ขั้นตอนกับหลักการเหตุผล จุดมุ่งหมาย

องค์ประกอบ แบบบันทึกสรุปผลการประชุมต่างๆ และการวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ได้แก่ การทดสอบความรู้ การทดสอบทักษะ การทดสอบเจตคติ และการประเมินกิจกรรมและวิธีการ การประเมินกิจกรรมและวิธีการเพิ่มเติม การประเมินพฤติกรรม โดยวิทยากรกระบวนการภายใน โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด ผู้วิจัยจึงสร้างโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมดังกล่าวให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและประเมินความเหมาะสม จำนวน 12 คน สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกโดยจัดแบ่งคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 6 ลักษณะ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญที่มาจากนักวิชาการสหกรณ์ คัดเลือกจากผู้สอนวิชาการสหกรณ์ ในมหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยกระบวนการ AIC. จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีส่วนร่วม จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาทาง สังคมศาสตร์และด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการกำกับ ดูแลสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ให้คำปรึกษาและด้านประเมินผล จำนวน 1 คน การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวอาศัยผลงาน ที่ปรากฏจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวโดยตรง ทั้งในอดีต และปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 12 คน ไม่มีโอกาสพบและทราบว่าผู้เชี่ยวชาญอื่นเป็นใคร ตลอดจน ไม่ทราบผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญอื่น ดังนั้นการประเมินจึงเป็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แต่ละท่านจริงๆ มิได้มีอิทธิพลของผู้เชี่ยวชาญอื่นมาเกี่ยวข้องและการจัดส่งโครงร่างแผนปฏิบัติการ มีส่วนร่วม ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินนั้น ผู้วิจัยจัดส่งให้ด้วยตนเอง และผู้เชี่ยวชาญจัดส่งคืนกลับไป ทางไปรษณีย์ และผู้วิจัยไปรับคืน โดยสรุปแล้วใช้เวลาประมาณ 30 วัน

3. การปรับปรุงแก้ไขโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยนำผลจากการพัฒนา โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคคลในสหกรณ์สำหรับบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านไทรห้อง จำกัด ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ 7 คน สมาชิก 21 คน และฝ่ายจัดการ 2 คน รวม 30 คน โดยการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ตามกระบวนการ AIC. ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีบริบท ที่เหมือนๆ กัน

จากกระบวนการสร้างโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ ตามแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญา AIC. (William E. Smith, 2009 เวนไซต์) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าประชุมปรึกษาหารือกันอย่างเปิดใจ ผู้เข้าประชุม กล่าวแสดงความคิดเห็นอย่างมีวิจารณญาณ โดยผู้อื่นยอมรับฟังหรือตกลงร่วมกัน เป็นการกระทำ ที่ทำให้คนเหล่านั้นได้เรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ ได้รับข้อมูลใหม่ และนำความรู้ประสบการณ์และ

ข้อมูลไปกำหนดแผนและวัตถุประสงค์ของแต่ละงาน เป็นเทคนิคที่ใช้ได้ดีกับการวางแผนพัฒนาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่นหรือแม้แต่การวางแผนพัฒนาหน่วยงานองค์กรหรือกลุ่ม เพราะกระบวนการ AIC. ประกอบด้วย โมเดลความเหมาะสมและการพึ่งพาอาศัยกัน โมเดลมูลฐานต่างๆ ความสัมพันธ์ที่เป็นพลังงาน และโมเดลความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์และพลังเพิ่มเติมที่พบ เพราะโมเดล AIC. เป็น “ธรรมชาติระบบ” นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมที่ทุกคนมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ

จากผลงานวิจัยของ (Nino Partskhaladze 2009, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโครงการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรขนาดเล็กของรัฐจอร์เจียจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ใช้วิธีการ AIC. เพื่อประเมินหาเหตุผลที่โครงการพัฒนาประสบความสำเร็จล้มเหลวของโครงการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรขนาดเล็ก และผลงานวิจัยของ (Valerian Khagy, 2009, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการออกแบบเชิงสถาบัน: ปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจใช้ขอบข่ายงาน AIC. เพื่ออธิบายการปรับหรือโครงสร้างใหม่ของรัฐวิสาหกิจในประเทศคาซัคสถาน โดยมุมมองของผู้บริหาร และผลงานวิจัยของ (Mitchell O'Brien, 2009, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในรัฐธรรมนูญหลังความขัดแย้งใช้กระบวนการ AIC. เข้าตรวจสอบว่ามีวิธีการอย่างไรที่จะได้ผลดีที่สุดเพื่อดำเนินการให้ได้รับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่มีปมขัดแย้งเกิดขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามความชอบธรรมของผลจากประชาธิปไตยและเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนและผลงานวิจัยของ (Samir Nuriyev, 2009, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์เชิงสถาบันในโครงการพัฒนาธุรกิจได้นำเอาวิธีการ AIC. มาใช้เพื่อมาประเมินค่าการออกแบบเชิงสถาบันที่ย่ำแย่ไป เป็นปัญหาดั้งเดิมที่เกิดขึ้น และเป็นทางเลือกใหม่ที่อาจนำมาพิจารณา และผลงานวิจัยของ (Inna Bayda, 2009, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์กรเพื่อการให้บริการทางเกษตรกรรมในประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นตัวแทนที่มีส่วนร่วมในการประเมินค่า มีเป้าหมายเพื่อตีความหลักสูตรการออกแบบเชิงสถาบันอีกครั้งหนึ่งด้วยการช่วยเหลือของขอบข่ายงาน AIC.

จากผลงานวิจัยของ (สุดา เนตรสว่าง, 2549) ที่ใช้วิธีการวิพากษ์การมีส่วนร่วมด้วยเทคนิคกระบวนการมีส่วนร่วม โดยกระบวนการ AIC. พบว่าการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมระดมทุน การร่วมติดตามและประเมินผล การชื่นชมรับผลประโยชน์ ซึ่งส่วนใหญ่สอดคล้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ AIC. ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ (วิศาล ศรีมหาวโร, 2543) ได้ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยใช้กระบวนการ AIC. พบว่าปัญหาด้านการมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ ปัญหาด้านด้านการร่วมปฏิบัติ (ทำแผน) ปัญหาการร่วมรับประโยชน์ รวมทั้งปัญหาร่วมติดตามประเมินผล พบว่ามีในระดับปานกลางในทุกด้าน และความต้องการมีส่วนร่วมมากมีอยู่

2 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ ปัญหาด้านด้านการร่วมปฏิบัติ (ทำแผน) การมีส่วนร่วมในระดับปานกลางมีส่วนร่วมรับประโยชน์ รวมทั้งปัญหาร่วมคิดตามประเมินผล และสอดคล้องกับ (ลัดดา โพธิ์ประดิษฐ์ และคณะ, 2540) ได้ศึกษาการนำกระบวนการ AIC. มาใช้ในการฝึกอบรมหลักสูตรการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพลังประชาชนพบว่ากระบวนการ AIC. ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น วางแผนแก้ไขของหมู่บ้านและการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ร่วมกัน

จากผลงานวิจัยของ (อรพินท์ สพโชคชัย, 2534) ได้ศึกษาศักยภาพของสตรี : กรณีศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 16 หมู่บ้านในประเทศไทยใน 50% สำหรับสตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการ AIC. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรี สตรีที่เข้าร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และผลงานวิจัยของ (อรพินท์ สพโชคชัย, 2537) เทคนิค AIC. หรือ Appreciation Influence Control เป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าประชุมปรึกษาหารือกันอย่างเปิดใจ ผู้เข้าประชุมกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีวิจารณญาณ โดยผู้อื่นยอมรับฟังหรือตกลงร่วมกัน เป็นการกระทำที่ทำให้คนเหล่านั้นได้เรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ ได้รับข้อมูลใหม่ และนำความรู้ประสบการณ์และข้อมูลไปกำหนดแผนและวัตถุประสงค์ของแต่ละงาน เป็นเทคนิคที่ใช้ได้ดีกับการวางแผนพัฒนาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่นหรือแม้แต่การวางแผนพัฒนาหน่วยงานองค์กรหรือกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำการประชุมเป็นสำคัญ ผู้นำการประชุมดังกล่าวต้องมีความสามารถในการใช้เทคนิคที่จะกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเอง สร้างบรรยากาศการประชุมให้เป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกันที่ทุกคนพึงพอใจ และมองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน และผลงานวิจัยของ (อรพินท์ สพโชคชัย และคณะ, 2538) ได้ศึกษาโครงการส่งเสริมและการศึกษาศักยภาพสตรีในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในงานพัฒนาหมู่บ้านประเทศไทย พบว่ากระบวนการ AIC. เป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างได้ผลกับกระบวนการพัฒนาชนบทไทย โดยจะเป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้นโยบายการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ที่มีความเป็นรูปธรรมและช่วยให้แผนพัฒนาเป็นแผนที่มาจากประชาชนมากขึ้นและพบว่าการจัดประชุม AIC. ในหมู่บ้านช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวในการดำเนินโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ช่วยพัฒนาชาวบ้านให้กล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคัดค้าน และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นและผลงานวิจัยของ (อรพินท์ สพโชคชัย, 2538) ได้ศึกษา ส่งเสริมประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน พบว่าในกระบวนการ AIC. สร้างสภาพแวดล้อม ที่เปิดใช้งานสำหรับผู้หญิงที่จะเข้าร่วมในการระดมสมองและหลากหลายความคิดเห็น โดยทั่วไป ผู้หญิงเน้นการมีส่วนร่วม โครงการพัฒนาและกลยุทธ์ที่เน้นการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต (อรพินท์ สพโชคชัย, 2540) ได้ศึกษาแนวทางและวิธีการของสถาบัน

เสริมสร้างตำบล เป้าหมายของการกระทำนี้มีโครงการวิจัย คือเพื่อเสริมความสามารถของการกำกับดูแลกิจการที่จัดตั้งขึ้นใหม่ที่ระดับการจัดการหน่วยของระบบรัฐบาลไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการมุ่งมั่นที่จะประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการ AIC. เป็นกลไกการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา

จากแนวคิดของเทคนิค AIC. (จิตติมา อินทะท่ามา, 2543) กล่าวว่าเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนหรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การระดมความคิดเห็นในการพัฒนาและวางแผน หาแนวทางแก้ไขปัญหาในเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน และร่วมรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จำเป็นต้องคำนึงถึงการปฏิบัติร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจ การเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตร สมาชิกกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ทำให้เกิดความคิดอย่างหลากหลายและตรงกับความต้องการนำไปสู่การตัดสินใจและได้แนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป และสอดคล้องกับ (พลสัมพันธ์ โพธิ์ศรีทอง, 2539) กล่าวว่าเทคนิค AIC. เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการปฏิบัติจริงสามารถทำให้ชาวบ้านและนักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญร่วมมือกันนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหและการพัฒนาที่ยั่งยืน

การประเมินและปรับปรุงการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ใช้โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน การดำเนินการในขั้นนี้เพื่อประเมินหาประสิทธิภาพของโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม โดยการตรวจสอบความเหมาะสมด้วยการนำโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ไปใช้ปฏิบัติจริงกับกลุ่มตัวอย่าง หากพบจุดด้อย ปัญหาอุปสรรคในการใช้โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม จะดำเนินการแก้ไขปรับปรุง โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ให้เป็นโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ต่อไป สำหรับการดำเนินการในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยวัดก่อนและหลังการปฏิบัติการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลในสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านท่าเพียง จำกัด ตำบลกรูด อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินงานจำนวน 9 คน สมาชิกจำนวน 17 คน และฝ่ายจัดการ จำนวน 4 คน รวม 30 คน ได้ร่วมกันทดลองหาประสิทธิภาพแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้น โดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลโดยใช้กระบวนการ AIC.

แบบทดสอบวัดความรู้ แบบทดสอบเจตคติ แบบสังเกตพฤติกรรมหรือวัดทักษะ และแบบประเมินผล กิจกรรมและวิธีการ และแบบประเมินผลกิจกรรมและวิธีการเพิ่มเติม และแบบประเมินพฤติกรรม โดยวิทยากรกระบวนการ การทดสอบเครื่องมือโดยการหาความตรง (Validity) ของเนื้อหา (Content Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เก็บข้อมูลโดยใช้กระบวนการ AIC. โดยประยุกต์ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงบรรยายเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการทดสอบความรู้เรื่อง การสหกรณ์ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมประเมินนั้น ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการพัฒนา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ผ่านการเข้าร่วม การพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน จะมีความรู้เรื่อง การสหกรณ์ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมประเมิน มากกว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ไม่ได้ผ่าน เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน และอาจกล่าวได้อีกลักษณะหนึ่งว่า การพัฒนาความรู้ แก่บุคคลในสหกรณ์มีผลต่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์ เมื่อบุคคล ในสหกรณ์มีความรู้และได้มีโอกาสปฏิบัติด้วยตัวเอง โดยเฉพาะการจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ทำให้บุคคลในสหกรณ์ได้เรียนรู้ และมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น เพราะการเรียนรู้ทำให้บุคคลในสหกรณ์ เกิดจิตสำนึก เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และยังมีผลทำให้การมีส่วนร่วมยังมีมากขึ้นเช่นเดียวกัน อนาคต คาดว่าบุคคลในสหกรณ์จะมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์มากขึ้นไปอีก ซึ่งเมื่อบุคคล ในสหกรณ์มีความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งหมายถึงตัวบุคคลที่ทำงานดีขึ้น จึงคาดการณ์ในอนาคตว่าการมี ส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์ก็จะส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ของสหกรณ์ยิ่งขึ้น

2. ผลการทดสอบเจตคติที่ดีต่อหน้าที่ตามหลักการสหกรณ์ จากผลการทดสอบปรากฏ ว่าค่าเฉลี่ยเจตคติที่ดีของบุคคลในสหกรณ์ก่อนและหลัง การพัฒนาการมีส่วนร่วมไม่มีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อยู่ในระดับเดียวกันคือ ระดับมากด้วยกันทั้งก่อนและหลัง การพัฒนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจตคติที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ตามหลักการสหกรณ์นั้นบุคคลในสหกรณ์ ที่เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน กับไม่เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเกิดจากหลักการสหกรณ์ ทำให้สมาชิกมีเจตคติที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ จึงทำให้ระดับเจตคติของบุคคลในสหกรณ์อยู่ในระดับดี และเมื่อบุคคลในสหกรณ์มีโอกาสดำเนินการ ร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีความรู้เพิ่มเติม และยังทำให้เจตคติของบุคคลในสหกรณ์ ดีมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เจตคติ ทั้งก่อนและหลังการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในอนาคตคาดว่าเจตคติในส่วนนี้จะยิ่งดีขึ้นอีก

เพราะบุคคลในสหกรณ์ได้รับการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในหลักการสหกรณ์ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสหกรณ์ต่อไป

ในส่วนของค่าคะแนนเฉลี่ยหลังเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนของเจตคติที่มีมากขึ้นกว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ไม่เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนนั้น ซึ่งโดยปกติคนที่เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน จะมีเจตคติที่ดีสูงกว่าคนที่ไม่ได้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่านั้น เพราะว่ากระบวนการเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อชีวิต การทำงานและสังคม เพื่อให้คนดีรู้จักคิดดี ทำดี มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม การให้การศึกษาระบบการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาขึ้นในพฤติกรรมมนุษย์นั้นคือ การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ หรือสิ่งที่เรามีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น

3. ผลการทดสอบทักษะเรื่อง การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมประเมิน จากผลการทดสอบปรากฏว่าค่าเฉลี่ยทักษะ ก่อนและหลังการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงอาจสรุปได้ว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ผ่านเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน จะมีความรู้ ความเข้าใจ จากผลการทดสอบปรากฏว่าค่าเฉลี่ยทักษะเรื่องการมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน มากกว่าบุคคลในสหกรณ์ที่ไม่ได้ผ่านเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน อันอาจเนื่องมาจากการที่บุคคลในสหกรณ์ได้มีโอกาสได้รับความรู้และมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความชำนาญเพิ่มมากขึ้น คาดว่าในอนาคตบุคคลในสหกรณ์จะยังมีทักษะมากยิ่งขึ้น อันอาจเนื่องมาจากการที่บุคคลในสหกรณ์ได้รับความรู้ โดยเฉพาะการทำงานแบบมีส่วนร่วมได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติและยิ่งเวลาผ่านไปบุคคลในสหกรณ์มีประสบการณ์เกิดการเรียนรู้มากขึ้น จึงทำให้บุคคลในสหกรณ์มีแนวโน้มที่จะเกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น

4. การประเมินโดยผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เป็นผู้ประเมินผลการประเมินปรากฏว่า ทุกคนเห็นประโยชน์และมีทัศนคติที่ดีต่อโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม โดยหัวข้อและเนื้อหาตรงกับความต้องการและสามารถนำไปใช้ได้ มีความเข้าใจในหัวข้อและเนื้อหาตามขั้นตอนต่างๆ และส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) สามารถเร่งเร้าความสนใจ สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีความเข้าใจ และมีความเป็นกันเองต่อผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนในแต่ละขั้นตอนของโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ส่วนระยะเวลาแต่ละขั้นตอนก็มีความคิดเห็นว่าเหมาะสมดี ในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า กิจกรรมและวิธีการที่ใช้เหมาะสมดี ทำให้ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนเกิดความสนใจมาก

ทำให้เกิดความเข้าใจได้มาก นอกจากนั้นผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนบางคน แสดงความพอใจด้วยการแสดงความคิดเห็น และเสนอให้มีการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ทุกปี อันแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เกือบทั้งหมดมีความพอใจ มีความสนใจ และเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เป็นอย่างมาก และมีความคิดเห็นว่า โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่ทดลองใช้นั้นมีความเหมาะสมของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน

5. การประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน โดยวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) มีความคิดเห็นว่าผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีพฤติกรรมต่อการร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนในระดับดี จะมีปัญหาอยู่บ้างสำหรับบางคนในเรื่องการตรงต่อเวลา จึงทำให้ต้องเลื่อนกำหนดเวลาไปจากเวลาเดิมไปบ้าง แต่เป็นเรื่องธรรมดา และวัฒนธรรมและเวลาของเกษตรกรที่มีความแตกต่างกันไป และเป็นสิ่งปกติในวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตามการมาล่าช้าของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ก็ไม่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาแต่ประการใด

ผลจากการประเมินและปรับปรุงการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม โดยการนำแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ไปทดลองหาประสิทธิภาพ โดยการประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ทักษะ โดยภาพรวมมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผลการทดสอบเจตคตินั้น ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับ (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2474, 2536 : 231-232) “การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลเกิดสติปัญญานำไปสู่หนทางพัฒนาตนเองและสังคม” กระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลในท้องถิ่นจะต้องเริ่มตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลและการได้รับผลของการพัฒนา จะต้องทำให้บุคคลในท้องถิ่น เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยให้การศึกษาเป็นเครื่องมือ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนที่ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา การให้การศึกษากระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาขึ้นในพฤติกรรมมนุษย์นั้น คือจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและทักษะ คือ “การเรียนรู้ในสิ่งหนึ่ง เพื่อไปเรียนรู้อีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ อีกสิ่งหนึ่ง เป็นพลวัตในการเรียนรู้ของมนุษย์ อย่างต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุดเพราะมนุษย์ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต” ผลการประเมินกิจกรรมโดยผู้ร่วมการพัฒนา มีคิดเห็นว่าแต่ละขั้นตอนที่ทดลองใช้นั้นมีความเหมาะสม และมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ทำให้เข้าใจหลักการ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานสหกรณ์มากขึ้น เป็นการสะท้อนให้เห็น กระบวนการและความสนใจในการดำเนินงานสหกรณ์ ผลการประเมินพฤติกรรม โดยวิทยากร

กระบวนการ มีความคิดเห็นว่าคุณเข้าร่วมการพัฒนา มีพฤติกรรมในกระบวนการเรียนรู้ในระดับดี (วิศาล ศรีมหาวโร, 2543) กล่าวว่าการพัฒนาความรู้และทักษะการร่วมคิดตัดสินใจและการร่วมวางแผนพัฒนาตำบลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมการพัฒนาชนบทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตามสภาพปัญหาและความต้องการที่เหมาะสม และ (พรสันต์ เลิศวิทยาวินันต์, 2550) กล่าวว่าประสิทธิผลของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีประสิทธิผลสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยสามารถพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้

หลังจากนั้น นำไปทดลองหาประสิทธิภาพกับกลุ่มตัวอย่าง และจากการวัดก่อนและหลังปฏิบัติการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน พบว่าระดับความรู้ ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ ด้านความรู้และทักษะ มีผลสัมฤทธิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมมีคุณภาพ ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน มีความจำเป็นต้องผ่านกระบวนการพัฒนาตามขั้นตอนที่ถูกต้อง จึงจะทำให้โครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผนนั้น มีคุณค่าต่อผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน และนำผลแห่งการเรียนรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อสหกรณ์ ชุมชน/ท้องถิ่นต่อไป แต่สำหรับการทดสอบเจตคติไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะว่าบุคคลในสหกรณ์มีความรู้สึกที่ดี หรือมีเจตคติต่อสหกรณ์อยู่แล้ว

การปรับปรุงการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม

1. การปรับปรุงแบบทดสอบ ภายหลังการการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน โดยใช้กระบวนการ AIC. แล้ว ผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่าคุณจะได้มีการปรับปรุงจำนวนข้อของแบบทดสอบ ลงจาก จำนวน 100 ข้อ ให้ลดลงเหลือ 50 ข้อ โดยตัดแบบทดสอบที่ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ทำถูกต้องมากที่สุดกับทำถูกต้องน้อยที่สุด ออกอย่างละ 25 % แต่ยังคงครอบคลุมเนื้อหาเหมือนเดิม เพราะแบบทดสอบที่มีจำนวนมากเกินไป จะทำให้ผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน ซึ่งมีพื้นฐานการศึกษาอยู่ในระดับดี เกิดความเครียดและเบื่อหน่ายได้ และต้องใช้เวลาในการทำแบบทดสอบมากเกินไป จึงควรปรับปรุงแบบทดสอบให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ เวลา และความเป็นจริงของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม การปรับปรุงดังกล่าวจะส่งผลถึงการปรับปรุงโครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมด้วย

2. โดยวิทยากรกระบวนการ (Facilitator) จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่า โครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในการศึกษา มีประสิทธิภาพในด้านพัฒนาความรู้ เจตคติที่ดีของกลุ่มตัวอย่างและทักษะ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ แม้ว่าจะมีข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค การใช้โครงสร้างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับ

สถานการณ์ต่างๆ บ้าง วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ให้ข้อเสนอแนะและแก้ไขปรับปรุงการนำ
 โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการดำเนินการแก้ไขปรับปรุง
 โครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม หลังจากการปฏิบัติการตามกระบวนการ AIC. มีเพียงเล็กน้อย
 เท่านั้น

จากการดำเนินการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน โดยการระดมความคิด
 สภาพการณ์ในการดำเนินงานของสหกรณ์ตามกระบวนการ AIC. เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว
 ก็สรุปผลได้ดังนี้

ข้อที่ 1 ข้อดีของสหกรณ์พวกเรา

ผลจากการให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นใส่ลงในกระดาษที่แจกให้
 โดยให้ทุกคนเขียนจากความรู้สึกของตัวเอง ของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน
 เพื่อให้ได้เข้าใจถึงความคิด ความรู้สึกในการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ที่เป็นข้อดีของ
 สหกรณ์ สรุปได้ว่าข้อดีของสหกรณ์พวกเรา การสหกรณ์ทำให้บุคคลในสหกรณ์ มีความเข้าใจ
 ในการบริหารแบบประชาธิปไตยโดยเพิ่มขึ้น และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว
 ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม และการเข้าร่วมประชุมใหญ่ประจำปีกับสหกรณ์
 กรรมการต้องบริหารการสหกรณ์ด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ สามัคคีและมีวินัย ให้สหกรณ์มี
 ความก้าวหน้ากรรมการต้องโปร่งใสและสมาชิกต้องมาขายน้ำยางให้กับสหกรณ์ เข้มแข็ง ไม่ทอด
 ความโปร่งใสของคณะกรรมการในการดำเนินงานเมื่อสิ้นปีสมาชิกมีเงินปันผลปลายปีดี ดังนั้น
 ร่วมเป็นกลุ่มหลายคน หลายความถนัด จะได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วม
 ประเมินด้วยกัน การขายน้ำยางให้กับสหกรณ์เป็นการช่วยพุงรายจ่ายพาราด้วย และพ่อค้าคงจะไม่ตี
 กับชาวสวนอย่างจริงจัง

ข้อที่ 2 ข้อควรปรับปรุงของสหกรณ์พวกเรา

ผลจากการให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นใส่ลงในกระดาษที่แจกให้
 โดยให้ทุกคนเขียนจากความรู้สึกของตัวเอง ของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน
 เพื่อให้ได้เข้าใจถึงความคิด ความรู้สึกในการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ที่เป็นข้อควรปรับปรุง
 ของสหกรณ์ สรุปได้ว่าข้อควรปรับปรุงของสหกรณ์พวกเรา ผู้จัดการต้องมีเวลาในการบริหารงาน
 สหกรณ์หลักการสหกรณ์ที่สหกรณ์ต้องบริหารแบบประชาธิปไตย และปรับปรุงอุปกรณ์และ
 บริเวณสหกรณ์ ให้มีความพร้อมในการใช้สำหรับสมาชิกที่ไม่ค่อยเข้าประชุม และไม่ค่อยให้
 ความสำคัญ สมาชิกอาจจะไม่ได้รับรู้ข่าวสารใดๆ ของสหกรณ์ จึงควรแจ้งข่าวกิจกรรมของสหกรณ์
 ให้สมาชิกทราบ ส่วนคณะกรรมการมักจะมาร่วมใจกันในการดำเนินงาน ไม่มีความโปร่งใส
 ในการดำเนินงาน ไม่ได้รับแบ่งหน้าที่ในการทำงาน ช่วยกันพัฒนาสหกรณ์ในภาพรวม

ข้อที่ 3 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการมีส่วนร่วมในสหกรณ์ของเรา

ผลจากการให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นใส่ลงในกระดาษที่แจกให้ โดยให้ทุกคนเขียนจากความรู้สึกของตัวเอง ของผู้เข้าร่วมการพัฒนาระบบการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้ได้เข้าใจถึงความคิด ความรู้สึกในการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการมีส่วนร่วมในสหกรณ์ของเรา สรุปได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการมีส่วนร่วมในสหกรณ์ของเรา ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางแผนคิดแก้ไขปัญหา การดำเนินการปฏิบัติงาน การติดตามผลและการร่วมรักษา มาตรฐานที่กลุ่มกำหนดขึ้น และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมในความสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของสหกรณ์ และสามารถบรรลุผลสำเร็จเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยในการเข้าร่วมดำเนินงานสหกรณ์

ข้อที่ 4 สหกรณ์ในความคาดหวัง

ผลจากการให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นใส่ลงในกระดาษที่แจกให้ โดยให้ทุกคนเขียนจากความรู้สึกของตัวเอง ของผู้เข้าร่วมการพัฒนาระบบการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้ได้เข้าใจถึงความคิด ความรู้สึกในการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่สหกรณ์ในความคาดหวัง สรุปได้ว่าสหกรณ์ในความคาดหวัง บุคคลในสหกรณ์ต้องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) ร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์เป็นที่พึ่งพิงของท้องถิ่นต่างๆ จะมีการร่วมมือกันในการดำเนินงานของสหกรณ์ให้สหกรณ์มีความมั่นคง และมีแนวโน้มที่จะทำ ให้ร่วมกันดำเนินงานได้มากขึ้น กระบวนการที่แลกเปลี่ยนกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ผู้มีส่วนร่วมทุกคน ในกระบวนการมีความคิดริเริ่ม เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความตระหนักในการดำเนินงานสหกรณ์มากขึ้น และทำให้ เรียนรู้ตนเองและเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นการส่งผลต่อการพัฒนาในการดำเนินงาน สหกรณ์โดยรวม

ข้อที่ 5 อยากให้สหกรณ์มีการพัฒนาในการดำเนินงานของสหกรณ์

ผลจากการให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มเขียนแสดงความคิดเห็นใส่ลงในกระดาษที่แจกให้ โดยให้ทุกคนเขียนจากความรู้สึกของตัวเอง ของผู้เข้าร่วมการพัฒนาระบบการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้ได้เข้าใจถึงความคิด ความรู้สึกในการทำงานร่วมกันตามบทบาทหน้าที่และอยากให้สหกรณ์ มีการพัฒนาในการดำเนินงานของสหกรณ์ สรุปได้ว่าอยากให้สหกรณ์มีการพัฒนาในการดำเนินงาน ของสหกรณ์ โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ โดยยึดหลักประชาธิปไตย มาใช้ในการดำเนินงาน โดยสมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจและ สังคม จะต้องได้รับบริการที่เท่าเทียมกัน ในการแบ่งผลประโยชน์ตอบแทนก็ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ของความยุติธรรม ทุกคนต่าง เป็นเกษตรกรชาวสวนยางด้วยกัน รวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือตนเอง และครอบครัว

หลังจากนั้นตัวแทนของแต่ละกลุ่มนำเสนอเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ 1) จุดเด่น 2) จุดด้อย 3) การมีส่วนร่วม 4) ความคาดหวังและการพัฒนา ดังตัวอย่างผลการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม สรุปได้ดังนี้

1. จุดเด่น ได้แก่ “ราคาประกันน้ำยางได้ราคาดี” “สหกรณ์ไม่เอาเปรียบสมาชิก” “ทำงานด้วยความสุจริต” “บริหารงานด้วยความโปร่งใส” และ “เปอร์เซ็นต์น้ำยางให้สมาชิกดี ราคาดีกว่าพ่อค้าทั่วไป” “ไม่กดราคา” “ราคาน้ำยางดี และปานกลาง” “รวมกลุ่มไม่ให้พ่อค้าเอาเปรียบชาวสวน” “ราคาดีกว่าพ่อค้าทั่วไป” “ได้รับความร่วมมือจากสมาชิก” “ราคาน้ำยางดี” “ราคาสูงกว่าพ่อค้าข้างนอก” และ “มีเงินปันผลสิ้นปี”

2. จุดด้อย “สมาชิกขายน้ำยางข้างนอก ไม่ขายให้สหกรณ์” “สมาชิกไม่ค่อยให้ความร่วมมือ” “สมาชิกขายน้ำยางข้างนอก เพราะได้เงินก่อน” “สมาชิกไม่มาขายน้ำยางทุกคน” “สมาชิกขาดความสนับสนุน” “สมาชิกไม่ให้ความร่วมมือ” “ขาดความเป็นธรรม เทียงตรง” “มีสมาชิกลดน้อย” “เบิกเงินล่วงหน้าไม่ได้” “สมาชิกไม่ค่อยมาขายน้ำยาง” “สมาชิกไม่ค่อยมาประชุม” และ “สมาชิกมาขายน้ำยางไม่เต็ม 100 %”

3. การมีส่วนร่วม “ร่วมเป็นกรรมการบริหาร” “ร่วมประชุม” “ร่วมขายน้ำยาง” “ร่วมเป็นกรรมการ” “ร่วมบริหารจัดการสหกรณ์” “ร่วมมาประชุม” “ร่วมนำน้ำยางมาขายกับสหกรณ์” “ร่วมมาขายน้ำยาง” “ร่วมประชุม” “ร่วมกิจกรรมทุกอย่าง” “ร่วมเป็นกรรมการ” “ร่วมเป็นกรรมการ” “ร่วมเข้าประชุม” และ “ร่วมขายน้ำยางเป็นประจำ”

4. ความคาดหวัง “อยากให้สหกรณ์เป็นที่พึ่งพาของสมาชิก” “อยากให้สมาชิกส่งน้ำยางกับสหกรณ์” “อยากให้สหกรณ์อยู่สมาชิกลานานๆ” “อยากให้ซื้อน้ำยางสดราคาสูงกว่าพ่อค้า” “อยากให้รับสมาชิกเพิ่มขึ้น” และ “อยากให้ราคาน้ำยางดีกว่าพ่อค้าทั่วไป” “อยากให้สหกรณ์อยู่กับสมาชิกตลอดไป” “อยากให้สมาชิกมาก อย่าให้มีการทุจริต” “อยากให้มีรถบรรทุกน้ำยาง” “อยากให้บริหารด้วยความเป็นธรรม” “อยากให้มีกำไรมากๆ” “อยากให้อยู่กับประชาชนนานๆ” “มีน้ำยางมากขึ้นกว่าเดิม” “อยากให้มีราคาประกันด้วย อย่าให้ต่ำกว่าท้องตลาด” “อยากให้สหกรณ์มีความมั่นคง” “กรรมการมีความซื่อสัตย์” และ “มีเงินทุนหมุนเวียน”

5. การพัฒนา “ต้องการให้สหกรณ์ ให้ความรู้แก่สมาชิกในเรื่อง กระบวนการของสหกรณ์ ทั้งหมด จนจบกระบวนการ” “ต้องการให้สมาชิกเพิ่มขึ้น” และ “ต้องการให้ยางแผ่นมีคุณภาพดี” “ต้องการให้สหกรณ์ร่วมมือ” “ต้องการทำธุรกิจให้ยิ่งใหญ่” “ต้องการให้มีการ” “สนับสนุนให้มีการยุติธรรมต่อกระบวนการ” “ลดต้นทุนการทำยางแผ่น” “มีรถบรรทุกเอง ลดการขนส่ง” “ต้องการ

ให้สหกรณ์ร่วมมือ” “ต้องการทำธุรกิจให้ยิ่งใหญ่” “ต้องการให้มีการสนับสนุนให้มีการยุติธรรมต่อ
กระบวนการ” “ลดต้นทุนการทำางแผน” “มีรถบรรทุกเอง ลดการขนส่ง” “ต้องการให้สมาชิกมา
ขายน้ำยางทุกคน” “ต้องการให้สมาชิกมาพบกันต้องการให้มีห้องประชุมดีกว่านี้ติดแอร์เย็นๆ และ
“ต้องการได้ราคาน้ำยางสูงๆ”

ภาพสะท้อนให้เห็น

1. ทำอย่างไร เราจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้น และต้องมีสมาชิกที่มีคุณภาพด้วย
2. ทำอย่างไร ให้สามารถเบิกเงินล่วงหน้าได้
3. ปรับรูปแบบการให้บริการแก่สมาชิก เพราะถ้าติดที่ความ ไม่คล่องตัว
4. ต้องเอากลยุทธ์ ทุศโลบายต่างๆ เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมต่อไป
5. ทำธุรกิจไม่ก้าวหน้า อย่างแรกลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ในขณะที่เดียวกันต้องขยาย

โอกาส ขยายกิจการด้วย

6. ต้องแยกหน้าที่ระหว่างฝ่ายบริหาร และฝ่ายคณะกรรมการ อย่างเช่น ผู้ตรวจสอบบัญชี
7. กิจกรรมอาจเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างเช่น สหกรณ์จัดตั้งกองทุน

มาปณกิจ

8. จุดอ่อน การไม่ใกล้ชิดต่อสหกรณ์ เช่น ไม่ขายน้ำยางให้กับสหกรณ์

การคาดหวัง

1. อาจจะต้องให้มีโครงการหาสมาชิกเพิ่ม เช่น ให้สมาชิก 1 คน หาสมาชิกเพิ่ม 5 คน
2. อาจจะต้องตั้งสัจจะ หรืออาจจะมีการวัลให้กับสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นผู้ส่งน้ำยางเป็น

จำนวนมาก

3. การขยายกิจการจะต้องขยายจำนวนสมาชิก

การพัฒนา

1. ทางราชการต้องให้ความรู้ และที่สำคัญเราต้องให้ความรู้กับสมาชิกตลอดเวลา
2. เราจะพัฒนาพวกเราในเรื่อง การมีส่วนร่วม เมื่อมีส่วนร่วมน้อยทำอย่างไรให้มีส่วนร่วม

มากขึ้น ผลสะท้อนให้เห็น คือ สมาชิกนำยางมาขาย 100 %

3. มีการขยายกิจการ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย
4. เมื่อมีส่วนร่วมน้อย ทำอย่างไรให้มีส่วนร่วมมากขึ้น
5. โครงการที่ควรจะมีรองรับเพื่อสมาชิกจะได้อะไรกลับไปบ้าง
6. การสร้างความรู้ ความเข้าใจ
7. โครงการประชุมประจำปี

การมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน โดยประกอบด้วยขั้นตอนตั้งแต่ การศึกษาค้นหาปัญหา การวางแผนหรือการกำหนดโครงการ/กิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา การลงมือ ดำเนินการแก้ไขปัญหา การประเมินผลการดำเนินงาน และการรับผลประโยชน์จากการดำเนินงาน นั้นๆ ซึ่งในทุกๆ ขั้นตอนจะต้องให้บุคคลในสหกรณ์ เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลง มือปฏิบัติ และร่วมประเมิน

ดังนั้นในการศึกษาค้นหาครั้งนี้จึงเชื่อว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียของ สหกรณ์จะต้องให้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเข้ามา มีส่วนร่วมคิด มีส่วนร่วมวางแผน มีส่วนร่วมปฏิบัติ มีส่วนร่วมประเมิน ในทุกขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม โดยจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การค้นหาปัญหาในการดำเนินงานของบุคคลในสหกรณ์ ตลอดจนถึงได้เข้าร่วมดำเนินการ ดังกล่าว จากการดำเนินงานนั้นๆ ด้วย ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์จะเกิดขึ้นได้นั้น ในกระบวนการพัฒนาจะต้องอาศัยเทคนิควิธีการในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในกลุ่มด้วย

จากสรุปผลการวิจัยที่เสนอมาเป็นลำดับนี้ อาจกล่าวได้ว่าผลการวิจัยบรรลุผลการพัฒนา กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามโครงร่างแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วม ในส่วนของการมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ การมีส่วนร่วมประเมิน โดยใช้กระบวนการ AIC. ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นซาบซึ้งคุณค่า (A) ซึ่งเป็นการระดมความคิดถึงสภาพการณ์ในอดีตของสหกรณ์จนถึง ปัจจุบัน (A1) การหาวิธีการแก้ปัญหาหรือสิ่งที่ทำในอนาคต (A2) 2) ขั้นปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพล ระหว่างกัน (I) ซึ่งเป็นการให้สมาชิกระบุกิจกรรมที่จะทำ (I1) และการแยกประเภทกิจกรรมพร้อม ทั้งจัดลำดับความสำคัญ (I2) เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมคิด และการมีส่วนร่วมวางแผน ส่วน 3) ขั้นการควบคุมไปสู่การกระทำ (C) ซึ่งเป็นการแสวงหาผู้รับผิดชอบ (C1) และการจัดทำ แผนในแต่ละกิจกรรม (C2) เป็นเรื่องของการร่วมปฏิบัติและร่วมประเมิน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้น สามารถพัฒนา ความรู้ เจตคติ และทักษะการมีส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจาก ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ข้อเสนอแนะจากกระบวนการวิจัย พบว่าบุคคลในสหกรณ์มีปัญหาทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ บทบาทหน้าที่ของบุคคลในสหกรณ์ ในเรื่อง การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมวางแผน การมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมประเมิน การขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตัวบ่งชี้ที่สำคัญยิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดสภาพการณ์ดังกล่าว คือ ความรู้ของสมาชิก กิจกรรมของสหกรณ์ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ผลรายได้ของสหกรณ์/สมาชิก ความพึงพอใจของสมาชิก ซึ่งเรื่องเหล่านี้ถือเป็นหัวใจของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ ดังนั้นสหกรณ์กองทุนสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรพิจารณาดำเนินการดังนี้

1.1.1 ควรจัดให้มีการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสหกรณ์อย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้บุคคลในสหกรณ์ทราบถึงวิธีการขั้นตอน และความสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสหกรณ์ ประสบการณ์ และสร้างจิตสำนึกที่ดี และมีจิตวิญญาณสหกรณ์

1.1.2 ควรเพิ่มบทบาทในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในสหกรณ์ให้มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และควรให้ความสำคัญต่อบุคคลในสหกรณ์ที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ กับทางสหกรณ์ให้มากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ คือ การมีส่วนร่วมประชุมเป็นนิชมมีส่วนร่วมคิดเป็นประจำ และมีส่วนร่วมดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

1.2 ข้อเสนอแนะในการนำแผนปฏิบัติการมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลในสหกรณ์ดังนี้

1.2.1 ด้านเวลาสำหรับในช่วงกริตยควรใช้ประมาณ 3 วัน โดยเริ่มกระบวนการปฏิบัติตามแผน เวลา 10.00 น. เพราะในช่วงเช้าเป็นเวลากริตยและสงน้ำยางให้กับสหกรณ์และเด็ก การพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เวลา 16.00 น. เพราะในช่วงบ่ายต้องกลับมิดกริตยเพื่อกริตยในวันต่อไป และภารกิจอื่นๆ แต่ในช่วงที่ว่างเว้นจากการกริตย คือในช่วงยางผลัดใบในประมาณเดือน มีนาคม-เมษายนของทุกปี ควรใช้เวลาประมาณ 2 วัน โดยเริ่มการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เวลา 08.00 น. และเลิกการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน เวลา 17.00 น. และควรหลีกเลี่ยงวันที่ตรงกับงานประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงาม

1.2.2 ด้านการพัฒนากระบวนการปฏิบัติตามแผน จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนจะข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้ และเนื้อหาควรพิจารณาเฉพาะเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อมีส่วนร่วมในการดำเนินงานสหกรณ์ทั้งด้านความรู้ เจตคติและทักษะ บทบาทหน้าที่ รวมถึงกิจกรรม

การมีส่วนร่วมของสมาชิก เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นพลวัตรของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นพลวัตรต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรจะมีการศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่น เพื่อนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบกับ การวิจัยในครั้งนี

2.2 ควรศึกษารูปแบบที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย บุคคลในสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ผู้กำกับดูแลและสหกรณ์ เพื่อเป็นการพัฒนา ขบวนการสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 การประเมินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินสหกรณ์ เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญ ในการวิจัยครั้งต่อไปน่าจะเจาะประเด็นในการทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการประเมินการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินสหกรณ์